

Natko Martinić Jerčić

UDK 94(497.541)“1991/1995”
Izvorni znanstveni članak
Rukopis prihvaćen za tisak: 9. 10. 2014.

OPERACIJA PAPUK-91 (OSLOBAĐANJE ŠIREGA PAPUČKOG PODRUČJA U JESEN I ZIMU 1991./1992. GODINE)

Sažetak

U ovom radu prikazat će se priprema, provedba, rezultati i važnost operacije *Papuk-91* na zapadnoslavonskom bojištu u jesen i u zimu 1991./1992. godine. U teritorijalno najopsežnijoj operaciji hrvatskih snaga u zapadnoj Slavoniji *Papuk-91*, koja je trajala od 28. studenoga do 3. siječnja 1992., oslobođeno je oko 1.000 km² područja. Vojne snage pobunjenih Srba potisnute su iz općina Daruvar, Virovitica, Orahovica, Podravska Slatina i Požega, pri čemu je oslobođeno oko 100 naselja. U radu će se prikazati važnost te operacije, čijom provedbom srpske snage više nisu mogle presjeći Republiku Hrvatsku prema mađarskoj granici i odvojiti istočnu Slavoniju od ostatka Hrvatske, a Podravska magistrala postala je sigurna komunikacija prema istoku Hrvatske.

Ključne riječi: Domovinski rat; zapadna Slavonija; Hrvatska vojska; hrvatska policija; Papuk; srpska pobuna.

Ratne 1991. godine Hrvatska su vojska i policija u zapadnoj Slavoniji, nakon početnog defenzivnog djelovanja, krenule u oslobodilačke operacije radi izbacivanja srpskih snaga južno od Save. Najopsežnija operacija s tim ciljem pokrenuta je krajem studenog 1991. godine, poznata pod imenom *Papuk-91*.

Okupirano područje papučkoga dijela zapadne Slavonije obuhvaćalo je dijelove tadašnjih općina Virovitica, Daruvar, Podravska Slatina, Orahovica, Požega i Pakrac. Pod srpskom kontrolom bili su uglavnom brdski dijelovi tih općina, a povezi-vala ih je planina Papuk. Uz planinska obilježja, to područje bilo je obraslo gustom šumom, što je srpskim pobunjenicima uvelike olakšavalo njegovu kontrolu.¹ Pobunjenici su izravno ugrožavali komunikacije Daruvar – Suhopolje, Sirač – Voćin, Pakrac – Požega, Kamenska – Voćin – Mikeluš i Velika – Čeralije – Podravska Slatina. Uz navedene prometnice, srpsko je topništvo ugrožavalo Podravsku magistralu na potezu Virovitica – Našice te željezničku prugu na potezu Koprivnica – Virovitica – Podravska Slatina – Našice.² Prohodnost Podravske magistrale tada je bila ključna

¹ SFRJ – *Regionalna vojna geografija II* (2. izdanje), Beograd, 1984., 21, 25.

² Dragutin PELIKAN, *Slatina u vjetrovima povijesti*, Slatina, 1997., 232-234.

za Republiku Hrvatsku s obzirom na to da je posavski cestovni i željeznički smjer na potezu Novska – Nova Gradiška bio okupiran, tako da je jedina veza između ostatka Hrvatske i istočne Slavonije bila Podravska magistrala. To je bio jedan od glavnih razloga za pokretanje operacije *Papuk-91*.

Na području gore navedenih općina 1991. godine živjelo je 222.945 ljudi u 536 naselja. Prema etničkoj strukturi, na tome je području bilo 142.287 Hrvata (63,82%), 54.457 Srba (24,43%) i 26.201 (11,75%) pripadnik ostalih naroda. U četiri općine (Virovitica, Podravska Slatina, Orahovica i Požege) pripadnici hrvatske nacionalnosti imali su apsolutnu većinu, u Općini Pakrac pripadnici srpske nacionalnosti imali su relativnu većinu, dok su u Općini Daruvar pripadnici hrvatske nacionalnosti imali relativnu većinu.³

Prema vojno-teritorijalnom ustroju Republike Hrvatske, od kraja rujna 1991. godine općine Virovitica, Daruvar i Pakrac bile su u sklopu Operativne zone (OZ) Bjelovar, dok su općine Podravska Slatina, Orahovica i Požege bile pod nadležnošću Operativne zone Osijek.⁴ Radi efikasnijeg vođenja Hrvatske vojske i zapovijedanja njome, sredinom listopada 1991. godine Zapovjedništvo Glavnog stožera Hrvatske vojske zapovjedilo je da se u Operativnoj zoni Bjelovar formiraju Sektor Pakrac, koji obuhvaća općine Daruvar, Pakrac, Garešnica i Grubišno Polje, i Sektor Virovitica, koji obuhvaća općine Virovitica, Đurđevac i Koprivnica.⁵ Da bi se objedinilo zapovijedanje u oslobađanju papučkoga područja, Glavni stožer Hrvatske vojske zapovjedio je 21. studenoga 1991. da se 123. brigada Hrvatske vojske iz Požege i 136. brigada Hrvatske vojske iz Podravske Slatine, koje su bile u sklopu Operativne zone Osijek, podrede Zapovjedništvu Operativne zone Bjelovar.⁶ Objedinjavanje postrojbi pod jednim zapovjedništvom na tom području završilo je početkom prosinca 1991. godine, kada je Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar zatražilo od Glavnog stožera Hrvatske vojske da mu se iz Operativne zone Osijek pridoda 2. bojna 132. našičke brigade iz Orahovice.⁷

Uz već spomenute pridodane postrojbe podređene Operativnoj zoni Bjelovar, u oslobodilačkoj operaciji na papučkom području sudjelovale su iz Operativne zone

³ Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gospodarstava 31. ožujka 1991. Stanovništvo prema narodnosti po naseljima, Zagreb, 1992., 68-69, 134-135, 138-139, 156-157, 162-163, 196-197 i prikazi XIV, LIII, LV, LXIX, LXXI i XCI.

⁴ Republika Hrvatska (dalje: RH), Predsjednik, br. 1014/91, 30. 9. 1991., Zagreb. Odluka o vojno-područnoj podjeli Republike Hrvatske.

⁵ Središnji vojni arhiv Ministarstva obrane Republike Hrvatske (dalje: SVA MORH), Operativna zona (dalje: OZ) Bjelovar: RH, Glavni stožer Hrvatske vojske (dalje: GS HV), klasa: 804-01/93/62, ur. br.: 5120-01-91-42, 17. 10. 1991., Zagreb. Mjere na formiranju novih jedinica i efikasnije zapovijedanje.

⁶ RH, Zapovjedništvo (dalje: Zap.) OZ Osijek, int. br. 525-122-42, 21. 11. 1991., Osijek.

⁷ RH, Zapovjedništvo OZ Bjelovar (dalje: ZOZB), klasa: 032-04/92-02, ur. br.: 1077-03-98-13, 12. 02. 1992., Bjelovar. Ratni dnevnik Zapovjedništva 2. OZ.

Bjelovar: 127. brigada Hrvatske vojske Virovitica, 52. samostalni bataljun Daruvar, 57. samostalni bataljun Grubišno Polje, 55. samostalni bataljun Bjelovar, Protudiverzantska četa Operativne zone Bjelovar, Izviđačko-diverzantski vod Operativne zone Bjelovar, 34. inženjerijski bataljun Čakovec, 54. samostalni bataljun Čakovec, 73. samostalni bataljun Garešnica, 24. mješoviti artiljerijski divizijun Daruvar, 19. mješoviti protuoklopni artiljerijski divizijun Virovitica, policijske snage Policijske uprave Bjelovar i policijske snage pričuvnog sastava policije RH.⁸ U sastavu 127. brigade djelovala je samostalna postrojba iz Koprivnice, a kratko vrijeme na papučkome je području djelovala i 2. čazmanska bojna 105. brigade Hrvatske vojske iz Bjelovara.⁹

Snage pobunjenih Srba bile su organizirane po općinskim štabovima Teritorijalne obrane kojima je bio nadređen Štab Teritorijalne obrane Zapadna Slavonija sa sjedištem u Novom Zvečevu.¹⁰ Početkom studenoga 1991. godine Generalštab Jugoslavenske narodne armije za zapovjednika tog štaba postavio je pukovnika Jovana Trbojevića.¹¹ Peti (banjalučki) korpus Jugoslavenske narodne armije djelovao je kopnenim snagama do pakračke općine, a sjeverno od toga područja podržavao je postrojbe Teritorijalne obrane Zapadna Slavonija financijski, logistički te naoružanjem i vojnom opremom.¹² Osim toga, pobunjenici u zapadnoj Slavoniji veliku su pomoć dobivali od 5. korpusa Ratnog zrakoplovstva i protuzračne obrane Jugoslavenske narodne armije koji ih je podržavao zrakoplovima i helikopterima u djelovanju protiv hrvatskih snaga.¹³

Na papučkom području u sklopu Štaba Teritorijalne obrane Zapadna Slavonija djelovalo je više općinskih štabova teritorijalne obrane. Općinski štab Teritorijalne obrane Daruvar bio je organiziran u dvije bojne i imao je 1.600 vojnika. U sklopu tog

⁸ SVA MORH, OZ Bjelovar: Zapovijed zapovjednika 2. OZ, ur. br. 222-1 od 19. 12. 1991.; Dragutin HUBAK, *Policija na braniku Hrvatske: 1991.-1992.*, Bjelovar, 1994., 19; Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata (dalje HMDCCR), Zbirka videozapisa (dalje: ZV): DVD 3562, 24. MAD – Daruvarski topnici; HMDCCR, Zbirka memoarskog gradiva (dalje: ZMG): DVD 3604, Radni materijali brigadiru Ivana Plasaja – Papuk-91.; RH, ZOZB, klasa: 032-04/92-02, ur. br.: 1077-03-98-13, 12. 02. 1992., Bjelovar. Ratni dnevnik Zapovjedništva 2. OZ.

⁹ SVA MORH, OZ Bjelovar: 127. br. Zbora narodne garde (dalje: ZNG) RH, Organ sigurnosti, op. br. 500, 29. 11. 1991., Virovitica. Izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: Zapovjedništvo Operativne grupe (dalje: OG) HV Virovitica, Zapovjedno mjesto (dalje: ZM) Podravska slatina, 28. 11. 1991. u 17 sati. Dnevno izvješće.

¹⁰ *Činjenice o Zapadnoj Slavoniji*, Regionalno udruženje Srba Zapadne Slavonije, Veternik, 1994., 41.

¹¹ Međunarodni kazneni sud za Jugoslaviju (dalje: MKSJ), Predmet IT-03-67 (Suđenje Vojislavu Šešelju): Izjava Jovana Trbojevića pročitana za vrijeme svjedočenja Mladena Kulića 6. 3. 2008.

¹² HMDCCR, Glavni štab Srpske vojske krajine: Komanda 18. korpusa, pov. br. 8-4, 24. 4. 1994. godine. Izdavanje jedinstvenih uverenja po osnovi pogibije i ranjavanja.

¹³ Davor MARIJAN, „Organizacija i djelovanje Jugoslavenske narodne armije i pobunjenih Srba u zapadnoj Slavoniji tijekom 1991.“, *Srpska pobuna u zapadnoj Slavoniji 1990. – 1995.: Nositelji, institucije, posljedice* (ur. Ivica Miškulin i Mladen Barać), SlavonSKI Brod – Zagreb, 2012., 106.

štaba djelovali su i pobunjenici s područja Općine Virovitica. Općinski štab Teritorijalne obrane Pakrac bio je organiziran u tri bojne i imao je 1.740 vojnika. Općinski štab Teritorijalne obrane Podravska Slatina bio je organiziran u jednu bojnu i imao je 764 vojnika, no u seoskim postrojbama, mjesnim stražama i patrolama imao je još 1.372 naoružana pripadnika. Može se pretpostaviti da su u sklopu štaba Teritorijalne obrane Podravska Slatina djelovali i pobunjenici iz Općine Orahovica. Općinski štab Teritorijalne obrane Slavonska Požega bio je organiziran u dvije satnije i imao je 180 vojnika. Taj štab imao je još 370 vojnika na području sela Ciglenik, Poreč i Kula te 95 vojnika na području Poljadije (središnji dio Požeške kotline), no oni nisu borbeno djelovali jer su bili odsječeni od teritorija pod kontrolom pobunjenika.¹⁴

Zajedno s „teritorijalcima“ pod zapovjedništvom Štaba Teritorijalne obrane Zapadna Slavonija djelovao je nezanemarliv broj dobrovoljaca iz Srbije. Dobrovoljaca Srpske radikalne stranke Vojislava Šešelja, koje je opremala i dovozila u zapadnu Slavoniju Jugoslavenska narodna armija, na tom području nikad nije bilo manje od pet stotina. Prisutni su bili i dobrovoljci Srpske narodne obnove Mirka Jovića koji su se nazivali *Beli orlovi*.¹⁵ Dio dobrovoljaca na zapadnoslavonsko bojište uputio je i pokrajinski štab Teritorijalne obrane Vojvodine iz Novog Sada.¹⁶ Može se pretpostaviti da je bilo dobrovoljaca koji su na papučko područje stigli i u drugim „aranžmanima“, no za to nisam našao nedvojbenu potvrdu u dostupnim izvorima.

Nakon što je od kraja listopada do prve polovice studenog 1991. godine oslobođeno područje tadašnje Općine Grubišno Polje, vodstvo hrvatskih snaga odlučilo je, poslije manjeg odmora već upotrijebljenih postrojbi i pridodavanja drugih postrojbi Operativnoj zoni Bjelovar, da se ide dalje u oslobođanje područja na zapadnoslavonskom bojištu.

Dana 20. studenoga 1991. načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske Anton Tus izdao je zapovijed Zapovjedništvu Operativne zone Bjelovar da s podređenim postrojbama krene u čišćenje slavonskih planina od srpskih snaga. Glavni cilj zapovijedi načelnika Glavnog stožera Hrvatske vojske bio je da postrojbe Operativne zone Bjelovar zajedničkim djelovanjem s Operativnom grupom Posavina presijeku komunikaciju Okučani – Lipik i spriječe da srpske snage zauzmu Lipik, Pakrac, Daruvar i Sirač.¹⁷

¹⁴ HMDCDR, Štab Teritorijalne obrane Zapadna Slavonija (dalje ŠTO ZS): ŠTO ZS, br.: 26/91, 16. 10. 1991. godine. Izvještaj. Kut. 1.; HMDCDR, ŠTO ZS: Bilješke zamjenika zapovjednika 2. bataljuna TO Daruvar, 18. 10. 1991., Koreničani. Kut. 5.; *Haški tribunal VII/28 – Suđenje Slobodanu Miloševiću: transkripti*, 435-438.

¹⁵ MKSJ, Predmet IT-02-54 (Suđenje Slobodanu Miloševiću): Svjedočenje Vojislava Šešelja 24. 8., 31. 8. i 20. 9. 2005. godine.

¹⁶ MKSJ, predmet IT-03-67 (Suđenje Vojislavu Šešelju): Svjedočenje Mladena Kulića 5. 3. 2008. godine.

¹⁷ RH, ZOZB, klasa: 032-04/92-02, ur. br.: 1077-03-98-13, 12. 02. 1992., Bjelovar. Ratni dnevnik Zapovjedništva 2. OZ.

Na osnovi dobivene zapovijedi načelnika Glavnog stožera Hrvatske vojske Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar napravilo je borbenu zapovijed za podređene postrojbe te je počelo s pripremama podređenih postrojbi za aktivna borbena djelovanja. Pripreme postrojbi tekle su dobro, no problem za realizaciju operacije bio je nedostatak streljiva i vatrenog oružja.¹⁸ Već 21. studenoga 1991. zapovjednik Operativne zone Bjelovar brigadir Miroslav Jerzečić izdao je podređenim postrojbama zapovijed za djelovanje. Prema toj zapovijedi, zadatak postrojbi Sektora Pakrac bio je odbaciti snage Jugoslavenske narodne armije i Teritorijalne obrane Zapadne Slavonije od Lipika i Pakraca na planinu Psunj te ovladati komunikacijama Daruvar – Bastaji – Đulovac i Daruvar – Dobra Kuća. Snagama Sektora Virovitica zapovjedomo je da obuhvatom s istoka i juga ovladaju područjem Čeralija, Voćina i Đulovca i da daljnjim djelovanjem izbiju na područje Zvečeva te oslobode planinu Papuk od srpskih snaga. Za početak operacije, odnosno spremnost postrojbi za nju, određen je 24. studenoga 1991. u 6 sati ujutro.¹⁹

Tu zapovijed dalje su razrađivala podređena zapovjedništva Operativne zone Bjelovar. Dana 22. studenoga 1991. zapovjednik Sektora Virovitica pukovnik Stjepan Slivar donio je zapovijed za borbena djelovanja. Prema toj zapovijedi, postrojbe 127. brigade Hrvatske vojske dobile su zadatak da zajedno s postrojbama policije, 57. samostalnim bataljunom Hrvatske vojske i 136. brigadom Hrvatske vojske borbeno djeluju na pravicima: Virovitica – Jasenaš – Đulovac i Jugovo Polje – Đulovac. Na tim su dionicama trebale blokirati, razbiti i uništiti srpske snage da što brže izbiju na crtu Lisičine – Đulovac te nakon toga produžiti prema selu Puklica radi oslobađanja planine Papuk od srpskih snaga. Postrojbe 136. brigade Hrvatske vojske dobile su zadatak da zajedno s postrojbama policije i susjedima, 127. i 123. brigadom Hrvatske vojske, djeluju na pravicima: Sladojevci – Voćin, Podravska Slatina – Čeralije i Mikleuš – Čeralije. U zapovijedi je navedeno da se srpske snage na mjestima borbenog djelovanja trebaju blokirati, razbiti i uništiti zbog brzog izbijanja na liniju Voćin – Čeralije. U nastavku je trebalo produžiti borbena djelovanja na potezu Voćin – Novo Zvečevo radi oslobađanja planine Papuk od srpskih snaga. Postrojbe 123. brigade Hrvatske vojske dobile su zadatak da zajedno sa susjednom 136. brigadom Hrvatske vojske djeluju na južnim padinama Papuka, odnosno na pravicima: Požega – Velika i Brestovac – Kamenska – Novo Zvečevo. Snage 123. brigade Hrvatske vojske trebale su na mjestima borbenog djelovanja razbiti srpske postrojbe i što brže izbiti na crtu Velika – Vučjak Kamenski, a nakon toga produžiti u smjeru Novog Zvečeva i Slatinskog Drenovca te osloboditi planinu Pa-

---

¹⁸ *Isto.*

¹⁹ RH, ZOZB, klasa: 032-04/92-02, ur. br.: 1077-03-98-13, 12. 02. 1992., Bjelovar. Ratni dnevnik Zapovjedništva 2. OZ.

puk od srpskih snaga. Na marginama dokumenta dopisano je rukom da u sastav Sektora Virovitica dolaze još Protudiverzantska četa Operativne zone Bjelovar, 2. bojna (čazmanska) 105. brigade Hrvatske vojske Bjelovar i inženjerijska satnija, vjerojatno iz 34. inženjerijskog bataljuna Hrvatske vojske Čakovec.²⁰ Uz Protudiverzantsku četvu Operativne zone Bjelovar, u tom je dokumentu stavljena kvačica vjerojatno stoga što je ta postrojba već od 20. studenoga 1991. bila pridodana 136. brigadi Hrvatske vojske.²¹

Sljedećeg dana, 23. studenog 1991., u večernjim satima u Podravskoj Slatini održan je sastanak Zapovjedništva Operativne zone Bjelovar, zapovjednika 127. brigade Hrvatske vojske Đure Dečaka, zapovjednika 136. brigade Hrvatske vojske Josipa Černija, zapovjednika 123. brigade Hrvatske vojske Miljenka Crnjca, zapovjednika 2. bojne 132. brigade Hrvatske vojske iz Orahovice i zapovjednika 57. samostalnog bataljuna Hrvatske vojske s inspektorom Glavnog stožera Hrvatske vojske Martinom Špegeljom. Na tom sastanku dorađivan je plan operacije, te je, prema svjedočenju generala Špegelja, zapovjednik Operativne zone Bjelovar donio zapovijed da se do 27. studenoga 1991. pripreme postrojbe za napad kako bi 28. studenoga 1991. mogla početi operacija oslobođanja Papuka.²² Za to vrijeme Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar ustrojavalo je izmješteno zapovjedno mjesto u Virovitici, koje je od 28. studenog 1991. zaposjeo zamjenik zapovjednika Operativne zone Bjelovar Ivan Plasaj sa suradnicima iz zapovjedništva.²³

Dana 28. studenoga 1991. počela je operacija oslobođanja papučkoga područja. Postrojbe 57. samostalnog bataljuna Hrvatske vojske s linije Maslenjača – Munije – Bastajski Brđani, a postrojbe 127. brigade Hrvatske vojske s linije Removac – Mala Babina Gora – Mala Klisa – Levinovac krenule su u napad prema komunikaciji Bastaji – Đulovac.²⁴ Lijevo od njih iz smjera Mačkovac – Slana Voda – Lukavac – Ivanbrijeg – Velika Branjevina – Mikleuš napadno su djelovale postrojbe 136. brigade, u čijem su sastavu bile Protudiverzantska četa Operativne zone Bjelovar i 2. bojna 132. brigade. Zbog uporne obrane srpskih snaga te nedostatka streljiva i drugih materijalno-tehničkih sredstava hrvatskim postrojbama, većih pomaka crte bojišnice

---

²⁰ RH, Zapovjedništvo Sektora Virovitica, broj: 10, 22. 11. 1991., Virovitica. Zapovijed za borbena djelovanja Op. br. 1.

²¹ SVA MORH, 136. brigada (dalje: br.) HV: Zap. 136. br. HV „R“, ur. br.: 59-01/01-91, 17. 12. 1991., Podravska Slatina. Vraćanje višecijevnog bacača raketa.

²² Martin ŠPEGELJ, *Sjećanja vojnika*, Znanje, Zagreb, 2001., str. 324-325, 391-394.

²³ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, br. 1554-1, 27. 11. 1991., Bjelovar. Izvješće.

²⁴ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Općina Grubišno Polje (dalje: OGP), Komanda 57. s. bat. „R“, br.: 1-84/91, 22. 11. 1991. Grubišno Polje. Dnevno izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: 127. br. HV, br. 390-14, 27. 11. 1991., Virovitica. Izvješće za 26./27. 11. 1991. godine. SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Komanda 57. sb. „R“, br.: 1-91/91, 28. 11. 1991. Grubišno Polje. Dnevno izvješće.

nije bilo. Iznimka je bilo područje Orahovice, gdje su postrojbe 2. bojne 132. brigade zaposjele selo Šumeđe, u kojem nije bilo srpskih snaga.²⁵

Sljedećih nekoliko dana hrvatske snage uglavnom nisu nastavile napade već su izviđale položaje srpskih snaga i demonstrativno djelovale kako bi otkrile vatrene položaje srpske artiljerije. Nisu mirovale ni srpske snage, koje su djelovale artiljerijom i pješastvom na cijelom području Operativne zone Bjelovar, no nisu ostvarile nikakav napredak prema hrvatskim snagama.²⁶ Crtu bojišnice pomaknule su postrojbe 2. bojne 132. brigade, koje su 2. prosinca 1991. zaposjele Gornju Pištanu.²⁷

Od 5. prosinca 1991. pojačano je djelovanje i hrvatskih i srpskih snaga na području Operativne zone Bjelovar. Postrojbe 52. samostalnog bataljuna i daruvarske policije, uz podršku artiljerije iz smjera Daruvarskih Vinograda i Donjeg Daruvara, nakon manjeg zastoja oslobodile su Batinjsku Rijeku i Batinjane do groblja.²⁸ Otprilike istovremeno u napad na Bastajске Brđane krenuli su srpski pobunjenici, predvođeni srpskim dobrovoljcima *Belim orlovima*. Uz nezanemarive gubitke, postrojbe 55. i 57. samostalnog bataljuna odbacile su srpske snage, pritom im nanijevši velike gubitke.²⁹ Napadno su djelovale i 127. brigada te 136. brigada s podređenim postrojbama na sjeveroistočnom dijelu zapadnoslavonskog bojišta, no zbog čvrsto ukopanih srpskih postrojbi i djelovanja srpske artiljerije, crta bojišnice nije pomaknuta.³⁰

Na pakračkom dijelu bojišnice 5. prosinca 1991. hrvatske postrojbe krenule su u akciju oslobađanja Lipika, Dobrovca i Kukunjevca. Postrojbe 76. i 54. samostalnog bataljuna, pričuvni sastav hrvatske policije i domaće policijske snage, potpomognu-

²⁵ SVA MORH, OZ Bjelovar: br. 127. Virovitica. Dokument je nedatiran, no to je vjerojatno izvješće za 28. 11. 1991.; SVA MORH, OZ Bjelovar: Zap. OG HV Virovitica, ZM Podravska slatina, 28. 11. 1991. u 17,00 sati. Dnevno izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, br. 974-22, 28. 11. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.; SVA MORH, 132. br. HV: RH, Zap. 2./132. br. HV „R“, br.: 114-2/91, 29. 11. 1991., Orahovica. Dostava podataka za dan 28. 11. 1991. godine.; SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOZB, op. br. 974-54, 29. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.

²⁶ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, op. br. 974-26, 1. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Komanda 57. sb. „R“, br.: 1-93/91, 30. 11. 1991. Grubišno Polje. Dnevno izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: 127. br. ZNG, br.: 390-18, 1. 12. 1991., Virovitica. Izvješće za 30.11./01. 12. 1991. godine.

²⁷ SVA MORH, 132. br. HV: RH, Zap. 2./132. br. HV „R“, br.: SP-112-8/91, 3. 12. 1991., Orahovica. Izvješće za 3. 12. 1991. godine.

²⁸ HMDCDR, ZMG: DVD 383, Nikola Ivkanec, Borbena djelovanja 5. – 10. 12. 1991. godine.

²⁹ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 55. sam. bataljun Bjelovar, br.: 48-SOKOL-91, 5. 12. 1991., Bjelovar. Nadopuna izvještaja od 5. 12. 1991. godine.; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 57. s. bat. „R“, br.: 1-98/91, 5. 12. 1991., Grubišno Polje. Dnevno izvješće.; Ante NAZOR, *Počeci suvremene hrvatske države*, HMDCDR, Zagreb, 2007., 140.

³⁰ SVA MORH, OZ Bjelovar: 127. br. HV, br.: 390-22, 5. 12. 1991., Virovitica. Izvješće za 4./5. 12. 1991. godine.; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, ZOZB, op. br. 974-30, 5. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.

te tenkovskom satnijom i artiljerijom hrvatske vojske, probile su crtu srpske obrane na sjevernom dijelu Lipika, no nisu uspjele osloboditi grad. Istog dana postrojbe 3. bojne 117. brigade i 73. samostalnog bataljuna približile su se Kukunjevcu i zaustavile se kod prvih kuća. Akcija je nastavljena idući dan, 6. prosinca, kad su hrvatske postrojbe oslobodile Lipik i Kukunjevac, dok je Dobrovac oslobođen 7. prosinca 1991.³¹

Veća napadna djelovanja hrvatskih snaga nastavljena su 9. prosinca 1991. Pripadnici 52. samostalnog bataljuna i policije, uz artiljerijsku podršku, nastavili su borbena djelovanja tamo gdje su stali 5. prosinca te su u potpunosti oslobodili Batinjane i selo Vukovije. Po hrvatskim snagama djelovalo je zrakoplovstvo Jugoslavenske narodne armije, no nije uspjelo pomoći srpskim pobunjenicima u zaustavljanju hrvatskih postrojbi.³² U napad su krenule i ostale postrojbe Operativne zone Bjelovar na sjevernom dijelu zapadnoslavenskog bojišta, no pomak su ostvarile samo postrojbe 57. i 55. samostalnog bataljuna koje su se približile komunikaciji Bastaji – Đulovac.³³

Napadi hrvatskih snaga nastavljani su 10. prosinca 1991. na cijeloj crti bojišnice od daruvarskoga do požeškoga kraja. Postrojbe 52. samostalnog bataljuna, potpomognute artiljerijom, oslobodile su sela Dobru Kuću i Gornju Vrijesku, te su se na željezničkoj postaji u selu Veliki Bastaji³⁴ spojile s pripadnicima 55. samostalnog bataljuna.³⁵ Isti su dan daruvarske postrojbe pokrenule akciju oslobađanja sela Vrbovac, što je vjerojatno uspješno provedeno, iako to u dokumentu izrijekom nije navedeno.³⁶ Na požeškom dijelu 123. i 121. brigada iz Nove Gradiške oslobodile su sela Vučjak Čečavački, Rasna, Jeminovac, Čečavac, Koprivna, Ruševac, Šnjegavić, Sinlije i Golobrdac.³⁷

---

³¹ HMDCDR, ZPI: Josip Tomšić, *Borbene aktivnosti Op. Sektora Pakrac od 4. – 31. 12. 1991. godine.; Delta – Od zabočkih dragovoljaca do Domobranstva*, bez mjesta i godine izdanja [Zabok, 1992.], 3., 33-39; Božidar ŠTUBELJ i ostali, *Križevačke ratne postrojbe u Domovinskom ratu 1991. – 1995.*, Grad Križevci, Koordinacija udruga Domovinskog rata Križevci, Križevci, 2011., 147-149.

³² SVA MORH, OZ Bjelovar: Zapovjedništvo obrane općine Daruvar (dalje: ZOOD), op. br.: 157/91, 9. 12. 1991., Daruvar. Dnevno izvješće.; HMDCDR, ZMG: DVD 383, Nikola Ivkanec, *Borbena djelovanja 5. – 10. 12. 1991.*

³³ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 57. s. bat. „R“, br.: 1-102/91, 9. 12. 1991., Grubišno Polje. Dnevno izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, op. br. 974-34, 9. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.

³⁴ Danas ta željeznička postaja spada pod selo Maslenjača.

³⁵ HMDCDR, ZMG: DVD 383, Nikola Ivkanec, *Borbena djelovanja 5. – 10. 12. 1991.*; SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOOD, op. broj: 163/91, 10. 12. 1991., Daruvar. Izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 57. s. bat. „R“, br.: 1-102/91, 10. 12. 1991., Grubišno Polje. Dnevno izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: 127. br. HV, br.: 390-26, 10. 12. 1991., Virovitica. Izvješće za 9./10. 12. 1991.

³⁶ HMDCDR, ZPI: Policijska uprava Bjelovar, Operativni štab, 10. 12. 1991.

³⁷ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. br. HV, Br. 4-200-6/91, 10. 12. 1991., Slavenska Požega. Izvješće za dan 10. 12. 1991. do 17,00 sati.; HMDCDR, ZMG: DVD 3556, 63. samostalni bataljun (dalje: sb.) Požega, Raščlamba b[orbenih]/d[jelovanja] 1991. godine, 3. dio.

Uspješno izvedene oslobodilačke akcije hrvatskih snaga od 5. do 10. prosinca 1991. te pritisak hrvatskih postrojbi na drugim dijelovima sjevernog dijela zapadnoslavonske bojišnice, uzdrmale su srpske pobunjenike, koji su u selima Pakrani, Bijela, Markovac, Koreničani i Potočani pripremali „zbjeg“ stanovništva. Srpsko vodstvo strahovalo je da bi se odlaskom stanovništva mogli početi povlačiti i pripadnici pobunjeničke vojske, što se kasnije pokazalo točnim jer se od tog događaja počeo širiti defetizam među srpskim pobunjenicima na papučkome području. Da se to spriječi, srpsko je vodstvo na to područje odmah poslalo dobrovoljce Srpske radikalne stranke, a zrakoplovstvu Jugoslavenske narodne armije dostavljeni su ciljevi na tom području po kojima trebaju djelovati.³⁸

Dana 12. prosinca 1991. postrojbe 57. samostalnog bataljuna, potpomognute artiljerijom, presjekle su komunikaciju Bastaji – Đulovac i došle pred same Koreničane, gdje im je poginuo jedan pripadnik.³⁹ Lijevo od njih postrojbe 127. brigade nisu se uspjele probiti na području Donjih i Gornjih Cjepidlaka, no na drugom krilu brigade uspjele su zaposjesti kotu Budim (253) i osloboditi Kornaš i Veliku Klisu. Srpske snage potisnute su i iz Stare Krivaje, no zbog nesigurnosti držanja položaja u tom selu, hrvatske ga snage nisu zaposjele. Pobunjenici su se povukli na liniju Lisičine – Alaginac – Nova Krivaja – Miokovićevo – Gornje Cjepidlake, a minobacačkom, strojničkom i snajperskom vatrom držali su i znatan dio Donjih Cjepidlaka.⁴⁰

U borbenim djelovanjima 12. prosinca 1991. postrojbe Operativne zone Bjelovar imale su šest poginulih i dvadeset ranjenih pripadnika. Ta stradanja negativno su utjecala na borbeni moral postrojbi, pa je Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar pojačano djelovalo da se stanje morala poboljša.⁴¹

Vodstvo Jugoslavenske narodne armije nije htjelo olako prepustiti to područje hrvatskim snagama, pa je na sve moguće načine pokušavalo osigurati ljudstvo za daljnja borbena djelovanja. Načelniku 5. banjalučkog korpusa Jugoslavenske narodne armije generalu Momiru Taliću dobrovoljce za zapadnoslavonsko bojište pokušao je osigurati Radovan Karadžić, vođa pobunjenih Srba u Bosni i Hercegovini, no očito nije uspio u tome.⁴²

---

³⁸ HMDCDR, Digitalna zbirka dokumenata (dalje: DZD): DVD 3601, Ljudevit Sakal, načelnik ratnog centra veze 57. samostalnog bataljuna Grubišno Polje, RCV qtc 251006 – ALL – 2012 (dalje Lj. Sakal), podaci dobiveni prisluškivanjem srpskih snaga 10. i 12. 12. 1991.

³⁹ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 57. s. bat. „R“, br.: 1-104/91, 12. 12. 1991., Grubišno Polje. Dnevno izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 57. s. bat. „R“, br.: 1-105/91, 13. 12. 1991., Grubišno Polje. Dnevno izvješće.

⁴⁰ SVA MORH, OZ Bjelovar: 127. br. HV, br.: 390-28, 12. 12. 1991., Virovitica. Izvješće za 11./12. 12. 1991. godine.; HMDCDR, ZPI: Elaborat raščlambe bojnih djelovanja za područje Virovitica – Slatina 1990. – 1991., Osijek, srpanj 1999., 53-54.

⁴¹ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, op. br. 974-37, 12. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.

⁴² HMDCDR, Zbirka videozapisa: Razgovor Radovan Karadžić – Momir Talić, vođen 14. 12. 1991.

Postrojbe 52. samostalnog bataljuna Hrvatske vojske i daruvarske policije 13. prosinca 1991. ovladale su zaseocima Grižina i Piljenica te selima Pakrani i Bijela.⁴³ Istog dana pobunjeničke snage napustile su Markovac i Ječmenicu.⁴⁴ Na sjeveroistočnom dijelu daruvarske općine postrojbe 127. brigade nastavile su napadna djelovanja prema Staroj Krivaji te Gornjim i Donjim Cjepidlakama. Staru Krivaju uspjele su zaposjesti, dok na području Cjepidlaka nisu uspjele probiti obranu srpskih snaga.⁴⁵

Postrojbe Protudiverzantske čete Operativne zone Bjelovar, zajedno s pripadnicima slatinske vojske i policije, napale su iz smjera Popišanog brda srpske postrojbe u selu Čeralije. Iako hrvatske snage tijekom dana nisu uspjele probiti crtu bojišnice, u večernjim satima srpske su se postrojbe počele povlačiti prema Voćinu. U tim borabama poginuo je jedan pripadnik Protudiverzantske čete Operativne zone Bjelovar.⁴⁶

Prema izjavama izbjeglica koje su tijekom noći s 13. na 14. prosinca 1991. uspjele pobjeći iz Voćina i sela Hum, „među teroristima je došlo do obračuna i povlačenja“. Uz to, srpski su pobunjenici prije povlačenja ubijali civile i rušili kuće mještana hrvatske nacionalnosti tenkovima i miniranjem, a u zrak je dignuta i katolička crkva u Voćinu.⁴⁷ Nervozi u srpskom korpusu na tom području potvrđuje i podatak da su srpske snage ubile jednog pobunjenika iz konvoja u povlačenju jer je odbio predati oružje i jer je pokušao ubiti zapovjednika neimenovane srpske postrojbe koja mu je pokušala oduzeti oružje.⁴⁸

Konsolidacija srpskih snaga na sjevernom dijelu zapadnoslavonskog bojišta nije uspjela. Lokalne srpske snage odlučile su 14. prosinca 1991. da vojska i stanovništvo potpuno napuste sva mjesta pod njihovom kontrolom na sjevernom dijelu daruvarske općine i iz okupiranih dijelova slatinske i orahovičke općine. Vodstvo pobunjenih Srba s tog područja donijelo je odluku da se presele u Kamenske Šeovce na sjeverozapadu požeške općine.⁴⁹

Takvu situaciju iskoristile su hrvatske snage te su polako preuzimale kontrolu u okupiranim mjestima papučkoga području. Prepreka za to bile su samo manje gru-

---

⁴³ SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOOD, op. br. [1]68/91, 13. 12. 1991., Daruvar. Dnevno izvješće.

⁴⁴ HMDCDR, DZD: DVD 1902, RH, Općina Daruvar, Sekretarijat obrane, Centar za obavješćivanje, 14. 12. 1991., Daruvar.

⁴⁵ HMDCDR, ZPI: Elaborat raščlambe bojnih djelovanja za područje Virovitica – Slatina 1990. – 1991., Osijek, srpanj 1999., 54.

⁴⁶ Mato ĆURAK, *Mi smo htjeli*, (2. prošireno i popravljeno izdanje), Gradsko poglavarstvo grada Bjelovara, Bjelovar, 2007., 113-114.

⁴⁷ HMDCDR, ZPI: Policijska stanica (dalje: PS) Podravska Slatina, depeša br.: 511-07-60-2280/91, 14. 12. 1991., [Podravska Slatina]. Predmet: Masakr nad civilnim stanovništvom, izvješće.

⁴⁸ HMDCDR, DZD: DVD 3601, Lj. Sakal, podaci dobiveni prisluškivanjem srpskih snaga 12. i 13. 12. 1991.

⁴⁹ HMDCDR, DZD: DVD 3601, Lj. Sakal, podaci dobiveni prisluškivanjem srpskih snaga 14. 12. 1991.

pe srpskih dobrovoljaca koje su glavnim snagama i stanovništvu u povlačenju štatile odstupnicu.⁵⁰ U jutarnjim satima 14. prosinca 1991. postrojbe 57. i 55. samostalnog bataljuna oslobodile su Male i Velike Bastaje.⁵¹

U večernjim satima 14. prosinca 1991. postrojbe 127. i 136. brigade oslobodile su Lisičine, Popovac i Mali Popovac.⁵² Istog dana postrojbe 136. brigade ušle su iz smjera Levinovca u Hum, koji su lokalni srpski pobunjenici i pripadnici Srpskoga četničkog pokreta, nakon ubijanja hrvatskih civila i uništavanja njihove imovine, napustili u noći s 13. na 14. prosinca 1991.⁵³ Iz Huma su se hrvatske postrojbe nastavile kretati prema Voćinu, u koji je manja grupa hrvatskih snaga ušla 14. prosinca 1991., dok je glavnina postrojbi 136. brigade u Voćin ušla sljedećeg dana u jutarnjim satima.⁵⁴ Napadno je djelovala 14. prosinca i 123. brigada na području Kamenske, Bogdašića i Amatovaca, no nije uspjela pomaknuti crtu bojišnice.⁵⁵

Oslobađanje okupiranih zapadnoslavonskih sela nastavljeno je 15. prosinca 1991. Postrojbe 52. samostalnog bataljuna, uz artiljerijsku podršku, oslobodile su sela Donji Borki, Srednji Borki i Gornji Borki. Hrvatske postrojbe odmah su pristupile fortifikacijskom uređenju zaposjednutih položaja te izvlačenju velike količine materijalno-tehničkih sredstava srpskih snaga koja su tamo nađena. Iako srpske snage nisu jače borbeno djelovale u toj akciji, hrvatskoj strani pokušale su uzvratiti napadom na područje sela Sirač – Barica iz smjera Donjih Grahovljana i Dereze. Pobunjenici su uz minobacačku vatru pokrenuli pješački napad, koji je odbijen.⁵⁶

Na sjevernom dijelu daruvarske općine postrojbe 57. i 55. samostalnog bataljuna ušle su u Koreničane i nastavile s čišćenjem terena. Prema navodima zapovjedniš-

---

⁵⁰ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, op. br. 974-38, 14. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.

⁵¹ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 57. s. bat. „R“, br.: 1-106/91, 14. 12. 1991., Grubišno Polje. Dnevno izvješće.

⁵² SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, op. br. 974-40, 15. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.

⁵³ HMDCDR, ZPI: RH, Općina Podravska Slatina, Centar za obavješćivanje, br.: 690, 14. 12. 1991., Podravska Slatina. Dnevno izvješće.; Miroslav GAZDA, *Zločin za koji još nije nitko odgovarao*, Admiral Tisak, Zajednica udruga HVIDR-a Virovitičko-podravske županije, Virovitica, 2011., 135-137; HMDCDR, ZV: DVD 2461, *Zločini Srba u voćinskom kraju*, 13. 12. 1991. (cd 1).

⁵⁴ HMDCDR, ZPI: Elaborat raščlambe bojnih djelovanja za područje Virovitica – Slatina 1990. – 1991., Osijek, srpanj 1999., 68-69.

⁵⁵ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. br. HV, br.: 4-200-10/91, 14. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 14. 12. 1991.

⁵⁶ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, op. br. 974-40, 15. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOOD, op. br. 171/91, 15. 12. 1991., Daruvar. Dnevno izvješće.; HMDCDR, ZPI: PS Daruvar, depeša br.: 511-02-21-2571/91, 15. 12. 1991., Daruvar. Izvješće o art. djelovanjima ove PS.; HMDCDR, ZPI: Općina Daruvar, Sekretarijat obrane, Centar za obavješćivanje, 15. 12. 1991., Daruvar.

tva grubišnopolske postrojbe, srpske snage povlačile su se „u velikom kaosu“. Do 16 sati hrvatske su snage očistile teren i došle do linije tt 240 – tt 293 – s. Potočani, s tendencijom daljnjeg prodora prema Papuku. Hrvatske snage nisu imale gubitaka, dok su, prema procjenama hrvatskih snaga, srpske postrojbe imale jednoga poginulog vojnika.⁵⁷

Postrojbe 127. brigade 15. prosinca 1991. također su nastavile s borbenim djelovanjem sa zaostalim srpskim snagama i tijekom prijedpodneva oslobodile su šire područje Đulovca, sela Donje Cjepidlake, Gornje Cjepidlake, Novu Krivaju, Puklicu i dio sela Katinac te su zaposjele liniju Budim (kota 253) – Stara Krivaja – Nova Krivaja – Puklica – Katinac – Donje Cjepidlake. U akciji su poginula tri pripadnika Hrvatske vojske, a četiri su ranjena.⁵⁸

Lijevo od virovitičke brigade 136. brigada i Protudiverzantska četa Operativne zone Bjelovar 14. i 15. prosinca 1991. oslobodile su iz smjera sjevera i istoka komunikaciju Mikleuš – Četekovac – Balinci – Čeralije – Bokane – Voćin.⁵⁹ Pripadnici Protudiverzantske čete Operativne zone Bjelovar 14. prosinca 1991. ušli su u napušteno mjesto Čeralije, a 15. prosinca 1991. u napuštene Bokane i Macute, odakle su produžili prema Voćinu, gdje su bile snage 136. brigade koje su tamo došle iz smjera Huma.⁶⁰ Za sljedeći dan, 16. prosinca 1991., zadatak postrojbi bio je nastaviti borbena djelovanja na lijevom krilu brigade prema komunikaciji Đuričić – Sekulinci – Voćin.⁶¹ Na području orahovičke općine postrojbe 2. bataljuna 132. brigade uz još jednu pridodanu satniju iz 132. brigade ušle su 15. prosinca 1991. bez oružane borbe u sela Kokočak, Pušine i Krasković, a sljedećeg dana, 16. prosinca, u napuštenu sela Slatinski Drenovac i Prekoračani.⁶²

Iako je u tim akcijama hrvatskih postrojbi srpskim snagama zaplijenjena veća količina naoružanja, borbene tehnike, streljiva i hrane, Operativna zona Bjelovar i dalje je imala velikih poteškoća u „redovnosti i potrebnim količinama“ opskrbe streljivom i naoružanjem te potrebnom opremom za zimske uvjete borbenog dje-

⁵⁷ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 57. s. bat. „R“, br.: 1-107/91, [15. 12. 1991.], Grubišno Polje. Dnevno izvješće.

⁵⁸ SVA MORH, OZ Bjelovar: 127. br. HV, br.: 390-31, 15. 12. 1991., Virovitica. Izvješće za 14./15. 12. 1991. godine.

⁵⁹ HMDCDR, ZMG: DVD 153, Izlaganje zapovjednika 136. br. HV Josipa Černija 26. 5. 1998.; HMDCDR, ZPI: Protudiverzantska satnija OZ Bjelovar – ratni put, 20. 3. 1997., Zagreb.

⁶⁰ Podatak je autoru dao pukovnik Drago Novaković, pripadnik Protudiverzantske čete OZ Bjelovar, 6. 6. 2014.

⁶¹ SVA MORH, 136. br. HV: RH, HV, Zap. 136. br., ur. br.: 71-14/01-01/91, 15. 12. 1991., Podravska Slatina. Zapovijed.

⁶² SVA MORH, 132. br. HV: RH, Zap. 2./132. br. HV „R“, br.: 12-66/91., 15. 12. 1991., Orahovica. Dnevno izvješće.; SVA MORH, 132. br. HV: RH, Zap. 2./132. br. HV „R“, br.: 114-19/91, 17. 12. 1991., Orahovica. Dostava podataka za Bilten OZ Osijek i GS HV.

lovanja. U svezi s time zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar više je puta slalo zahtjeve Glavnom stožeru Hrvatske vojske i molilo da se oni u cijelosti realiziraju.⁶³

Hrvatske su postrojbe 16. prosinca 1991. nastavile daljnji pretres terena. Postrojbe 57. i 55. samostalnog bataljuna ušle su u jutarnjim satima iz smjera Koreničana u sela Katinac i Potočani i kontrolirale ih. U 11 sati spojile su se sa sjevernim susjedima, 127. virovitičkom brigadom. Akcije su provedene bez gubitaka hrvatskih snaga.⁶⁴ Na slatinskome području postrojbe 136. brigade pretraživale su područje sela Lisičine, Voćina, sela Sekulinci i sela Đuričić. Iako nije navedeno u izvorniku, vjerojatno su pri tome od srpskih snaga očišćena i sela Kuzma, Smude, Rijenci, Kometnik-Jorgići, Kometnik-Zubići, Dobrić i Gornji Meljani.⁶⁵

Na sjeverozapadnom dijelu požeške općine 16. prosinca 1991. postrojbe 123. brigade zaposjele su Gornje Vrhovce, izašle na raskrižje komunikacije Kamenska – Novo Zvečevo i oslobodile Vučjak Kamenski.⁶⁶

Pod kodnim imenom *Maslačak* 16. prosinca 1991. postrojbe 76., 52. i 54. samostalnog bataljuna Hrvatske vojske, uz podršku daruvarske artiljerije, krenule su u oslobađanje sela Velika i Mala Dereza te Donjih, Srednjih i Gornjih Grahovljana. Uslijed jakog otpora srpskih snaga, potpomognutih zrakoplovstvom Jugoslavenske narodne armije, napad nije uspio i hrvatske su se snage povukle na početne položaje. Hrvatska vojska imala je 2 poginula pripadnika i 12 ranjenih.⁶⁷

Nakon završetka čišćenja sjevernih i zapadnih padina Papuka od srpskih snaga zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar izdalo je 16. prosinca 1991. nove zapovijedi podređenim postrojbama. Sve postrojbe imale su zadatak da u sljedeća dva dana očiste oslobođeni teritorij od zaostalih naoružanih pobunjenika, nakon čega su trebale osiguravanje područja prepustiti policijskim upravama Bjelovar i Osijek, a brigu o materijalnim dobrima u oslobođenim selima kriznim štabovima općina u koja sela spadaju.⁶⁸

---

⁶³ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, op. br. 974-40, 15. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.

⁶⁴ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 57. s. bat. „R“, br.: 1-108/91, 16. 12. 1991., Grubišno Polje. Dnevno izvješće.

⁶⁵ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OG HV Virovitica, IZM Podravska Slatina, br.: 68/91, 16. 12. 1991. godine. Dnevno izvješće.

⁶⁶ HMDCCR, ZMG: DVD 3556, 63. sb. Požega. Raščlamba b/d 1991. godine, 3. dio.; RH, 123. brigada HV, br. 4-200-12/91, 16. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 16. 12. 1991.

⁶⁷ SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOOD, op. br. 173/91, 16. 12. 1991., Daruvar. Dnevno izvješće.; HMDCCR, ZPI: RH, MUP, Policijska uprava Bjelovar, PS Daruvar, br.: 511-02-21-2573/91, 16. 12. 1991., Daruvar. Izvješće o današnjim aktivnostima; HMDCCR, DZD: DVD 1902, RH, Općina Daruvar, Sekretarijat obrane, Centar za obavješćivanje, 16. 12. 1991., Daruvar.; Mato ĆURAK, *Moji suborci*, Grafocentar, Bjelovar, 2008., 140-141; *Međimurje u Domovinskom ratu za slobodnu Hrvatsku* (urednik Stjepan Hranjec), Skupština Općine Čakovec, TIZ Zrinski d. d., Čakovec, 1992., 102.

⁶⁸ SVA MORH, 132. brigada HV: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, op. br. 203-1, 16. 12. 1991., Bjelovar. Zapovijed o daljnjem djelovanju.

Postrojbe 123. brigade 17. prosinca 1991. oslobodile su mjesto Novo Zvečevo. Manje srpske postrojbe koje su tamo bile prisutne razbježale su se pri nailasku hrvatskih snaga. Hrvatske postrojbe imale su tri teže i jednog lakše ranjenog vojnika. Objekti na Novom Zvečevu na koje su naišli pripadnici 123. brigade bili su potpuno uništeni i zapaljeni unazad nekoliko dana.⁶⁹

Sljedećeg dana, 18. prosinca 1991., postrojbe 123. brigade, nakon većeg otpora srpskih snaga, oslobodile su sela Klisa, Nježić, Šušnjari, Kruševo, Striježevica, Bogdašić, Amatovci, Kamenski Šeovci, Mihajlije i Mrkoplje. Srpske su snage iza sebe ostavile veliku količinu oružja, streljiva i hrane. Tim djelovanjem crta bojišnice u zoni odgovornosti 123. brigade pomakla se na ulaz u selo Kamenska, što je bio dobar početni položaj za daljnje napadno djelovanje hrvatskih snaga prema Bučju.⁷⁰ Istog dana, 18. prosinca 1991., postrojbe 52. samostalnog bataljuna zaposjele su zaseok Zajile, no u njemu nisu ostale držati položaje.⁷¹

Nakon povlačenja s papučkoga područja srpske su se snage koncentrirale na području sjeverno od komunikacije Pakrac – Kamenska, osobito u području Male i Velike Dereze, te Srednjih, Gornjih i Donjih Grahovljana, radi onemogućivanja hrvatskih snaga u daljnjem napredovanju prema toj komunikaciji i oslobođanju mjesta na toj komunikaciji i oko nje.⁷²

Nakon oslobođanja općina Daruvar, Podravska Slatina i Orahovica težište borbenih djelovanja hrvatskih snaga prebačeno je na područje Pakraca, odnosno Ravne Gore i Psunja. Zbog lakše koordinacije, zapovjednik Operativne zone Bjelovar brigadir Miroslav Jerzečić izdao je 18. prosinca 1991. podređenim postrojbama u daljnjim borbenim zadaćama zapovijed da se u Daruvaru uspostavi Izdvojeno zapovjedno mjesto Operativne zone Bjelovar.⁷³ Istog dana zapovjedništvo Operativne

---

⁶⁹ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. brigada HV, br. 4-200-11/91, 17. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 17. 12. 1991.; HMDCCR, ZMG: DVD 3556, 63. sb. Požega. Raščlamba b/d 1991. godine, 3. dio.

⁷⁰ HMDCCR, ZMG: DVD 3556, 63. sb. Požega. Raščlamba b/d 1991. godine, 3. dio.; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. brigada HV, br. 4-200-14/91, 18. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 18. 12. 1991. godine, primljeno u 21,30 sati.; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. brigada HV, br. 4-200-16/91, 19. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 19. 12. 1991., primljeno u 18,41 sati.

⁷¹ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. OZ HV Bjelovar, br. 974-43, 18. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: Zap. 2. OZ, IZM Daruvar, br. 1167/1-3, 21. 12. 1991., Daruvar. Elementi za procjenu.

⁷² SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOOD, op. br. 174/91, 17. 12. 1991., Daruvar. Dnevno izvješće.; HMDCCR, DZD: DVD 3601, Lj. Sakal, podaci dobiveni prisluškivanjem srpskih snaga 14. prosinca 1991.

⁷³ SVA MORH, 136. br. HV: Zap. 2. OZ, IZM Daruvar, br. 1167/1-2, 19. 12. 1991., Daruvar. Dostavljanje dnevnog izvješća, traži.

zone Bjelovar izdalo je zapovijed za daljnja napadna djelovanja podređenim zapovjedništvima, s čijom se realizacijom počinje odmah.⁷⁴

Dok su se hrvatske postrojbe popunjavale i pripremale za nadolazeća borbeno djelovanja, srpske su se snage „gotovo u cijelosti povukle sa predjela Bilogore i Papuka“⁷⁵ i „koncentrirale na obroncima Psunja, gdje pokušavaju konsolidirati redove i zaustaviti daljnji prodor hrvatskih jedinica“.⁷⁶ Uz pridošle srpske snage sa sjevera zapadne Slavonije, na tom su se području već nalazile postrojbe Teritorijalne obrane Pakrac i postrojbe Jugoslavenske narodne armije.⁷⁷ Za dodatno ojačanje svojih postrojbi zapovjedništvo srpskih snaga u Bučju tražilo je 18. prosinca 1991. od zapovjedništva 5. banjalučkog korpusa Jugoslavenske narodne armije hitnu pomoć u „ljudstvu i tehnici da bi se zadržalo Bučje“.⁷⁸

Dana 20. prosinca 1991., na osnovi plana *Maslačak*, zapovjedništvo Sektora Pakrac zapovjedilo je da hrvatske postrojbe ponovo krenu u oslobođanje Velike i Male Dereze te Gornjih, Srednjih i Donjih Grahovljana. Pripadnici 52. samostalnog bataljuna Hrvatske vojske napali su prema Donjim Grahovljanima, uz artiljerijsku podršku daruvarskih i virovitičkih postrojbi, no u napad nisu krenule hrvatske snage zadužene za oslobođanje Dereze, tako da je dio srpskih snaga iz Dereze prebačen na područje Grahovljana. Pobunjenicima je pomoć pružalo i zrakoplovstvo Jugoslavenske narodne armije.⁷⁹ Napad hrvatskih snaga nije uspio, a daruvarske postrojbe imale su velike gubitke od 5 poginulih i 25 ranjenih pripadnika.⁸⁰

Postrojbe 123. brigade Hrvatske vojske 21. prosinca 1991. napale su radi oslobođanja sela Mijači i Kamenska. Srpske su snage upornom obranom, djelovanjem artiljerije i potpomognute zrakoplovstvom Jugoslavenske narodne armije uspjele zadržati svoje položaje. Hrvatske snage imale su jednoga poginulog vojnika i sedam ranjenih. Prema procjeni zapovjedništva 123. brigade, srpske snage imale su velike

---

⁷⁴ SVA MORH, 136. br. HV: RH, Zap. OZ HV, br.: 218-1, 18. 12. 1991., Bjelovar. Aktivno naredno borbeno djelovanje, zapovijed.

⁷⁵ HMDCDR, ZPI: RH, Općina Pakrac, Centar za obavješćivanje, 18. 12. 1991., Pakrac.

⁷⁶ HMDCDR, ZPI: RH, Općina Pakrac, Centar za obavješćivanje, 19. 12. 1991., Pakrac.

⁷⁷ Davor MARIJAN, „Organizacija i djelovanje Jugoslavenske narodne armije i pobunjenih Srba u zapadnoj Slavoniji tijekom 1991.“, 103., 110.

⁷⁸ SVA MORH, Zapovjedništvo operativne grupe Posavina (dalje: ZOGP): Obavještajni dnevnik ZOGP od 26. 10. 1991. do 5. 7. 1992.

⁷⁹ SVA MORH, OZ Bjelovar: Zap. 52. sam. bat. HV, op. br. 185/91, 20. 12. 1991., Daruvar. Izvješće po akciji „Maslačak“ od 20. 12. 1991.; HMDCDR, ZPI: RH, MUP, Policijska uprava Bjelovar, PS Daruvar, br.: 511-02-21-2613/91, 20. 12. 1991., Daruvar. Izvješće o upotrebi art. jedinice ove PS; HMDCDR, ZMG: DVD 153, Izlaganje zapovjednika 19. mješovitog protuoklopnog artiljerijskog divizionu HV Miroslava Hokmana.

⁸⁰ SVA MORH, OZ Bjelovar: Zap. 52. sam. bat. HV, op. br. 185/91, 20. 12. 1991., Daruvar. Izvješće po akciji „Maslačak“ od 20. 12. 1991.

gubitke u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima.⁸¹ Postrojbama 123. brigade Hrvatske vojske za nastavak borbenih djelovanja „hitno“ je bilo potrebno streljivo za teško i lako naoružanje.⁸²

Srpske snage nastojale su artiljerijskim djelovanjem, ojačanjem postrojbi i manjim pješačkim napadima 22. prosinca 1991. zaustaviti napredovanje hrvatskih snaga. Uz artiljerijsku podršku pješački napad izveli su s područja Grahovljana prema Siraču, no nisu uspjele probiti hrvatsku obranu.⁸³ Na području Dereze napad su izvele postrojbe pričuvnog sastava hrvatske policije i 54. samostalnog bataljuna Hrvatske vojske. Hrvatske snage uspjele su ući u Malu Derezu, no srpske snage izvele su protuudar, nakon čega su se hrvatske snage malo povukle, da bi pripadnici pričuvnog sastava hrvatske policije idućeg dana ponovo zaposjeli Malu Derezu.⁸⁴

Oslobođanje Male Dereze i jačanje hrvatskih snaga na tom području uznemirilo je zapovjednika 5. banjalučkog korpusa Jugoslavenske narodne armije generala Nikolu Uzelca, koji je zapovjedio podređenim zapovjednicima da pojačaju djelovanje artiljerije sjeverno od Dereze i da sve raspoložive kopnene snage s područja Okučana pošalju na područje Dereze i Grahovljana, a da će on poslati zrakoplovstvo Jugoslavenske narodne armije da djeluje po hrvatskim snagama na daruvarskom području.⁸⁵

Hrvatske su snage 24. prosinca 1991. treći put krenule u oslobođanje Dereze, Velike Dereze te Donjih, Srednjih i Gornjih Grahovljana. Postrojbe 127. brigade, uz potporu artiljerije, oslobodile su Donje i Srednje Grahovljane. Pričuvna postrojba hrvatske policije u isto je vrijeme oslobodila Derezu i Veliku Derezu. U oslobođenim mjestima hrvatske su postrojbe našle veliku količinu naoružanja i druge vojne opreme srpskih snaga.⁸⁶

Napadno djelovanje 24. prosinca 1991. izvodile su postrojbe 136. brigade prema selima Veliki Budići, Mali Budići i Koturići sjeverno od Bučja, no „zbog nepoznatog

---

⁸¹ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. br. HV, br. 4-200-19/91, 21. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 21. 12. 1991.; HMDCDR, ZMG: DVD 3556, 63. sb. Požega. Raščlamba b/d 1991. godine, 3. dio.

⁸² SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. br. HV, br. 4-200-21/91, 22. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 22. 12. 1991.

⁸³ SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOOD, op. br. 192/91, 22. 12. 1991., Daruvar. Dnevno izvješće; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. br. HV, Br. 4-200-21/91, 22. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 22. 12. 1991.

⁸⁴ *Delta – Od zabočkih dragovoljaca do Domobranstva*, 3., 49-54.; *Međimurje u Domovinskom ratu za slobodnu Hrvatsku*, 103-104.

⁸⁵ SVA MORH, 1. gardijska brigada: Vanredno izvješće dobiveno E[lektroničkim] I[zviđanjem] za dan 23. 12. 1991.

⁸⁶ HMDCDR, ZPI: Elaborat raščlambe bojnih djelovanja za područje Virovitica – Slatina 1990. – 1991., Osijek, srpanj 1999., 53., 71.; *Delta – Od zabočkih dragovoljaca do Domobranstva*, 54-55.

i teško prohodnog zemljišta dosta slabo su napredovale⁸⁷. S istočne i južne strane od Bučja postrojbe 123. brigade djelovale su u pozadini srpskih snaga i pripremale teren „za ofenzivni nastup širih razmjera“. U destabiliziranju srpske obrane pomoć im je pružala i artiljerija brigade.⁸⁸

Srpsko vodstvo zapovjedilo je podređenim postrojbama da se rušenjem i zaprečivanjem zatvori cesta iz smjera Kamenske prema Brusniku te da sve raspoložive snage, među kojima su naglašeni „inžinjerci“ i aktivni sastav Jugoslavenske narodne armije, pošalju na sjeverne dijelove Psunja. Procjena zapovjedništva srpskih snaga bila je da bi te snage trebale biti dovoljne za držanje tog prostora koji se „mora obraniti“.⁸⁹

Napredovanje hrvatskih snaga nastavljeno je i sljedećeg dana, 25. prosinca 1991., prema komunikaciji Kusunje – Kamenska iz više smjerova. Postrojbe 76. samostalnog bataljuna Hrvatske vojske, satnija iz 104. brigade Hrvatske vojske te manji sastavi iz 54. i 57. samostalnog bataljuna Hrvatske vojske i Samostalne satnije Ludbreg ušle su, praktički bez otpora srpskih snaga, u Kusunje.⁹⁰ Postrojbe 127. brigade zaposjele su područje Cernika te sela Dragović i Španovicu (Novo Selo).⁹¹

Sjeverno od Bučja 25. prosinca postrojbe 136. brigade Hrvatske vojske oslobodile su sela Koturić, Popovci (Zabrdski), Ožegovci i Grdevica. Na otpor srpskih snaga naišli su u selu Popovci (Zabrdski) i u toj su borbi ranjena tri pripadnika 136. brigade, dok su srpske snage, prema procjeni hrvatskih snaga, imale pet poginulih vojnika. Iako nije navedeno u izvorima, vjerojatno su tada hrvatske snage ušle i u sela Veliki i Mali Budići.⁹² Iz smjera istoka prema Bučju postrojbe 123. brigade Hrvatske vojske, „nakon pruženog otpora“ srpskih snaga, oslobodile su Kamensku i Mijače. Vjerojatno su tada hrvatske postrojbe zaposjele i Sažije. Pomoć pobunjenicima pružalo je zrakoplovstvo Jugoslavenske narodne armije koje je djelovalo po položajima 123. brigade.⁹³ Na širem području Kamenske spojile su se postrojbe 123. i 136. brigade.⁹⁴

⁸⁷ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. 136. br. HV „R“, br.: 6-36/01-01/91, 24. 12. 1991., Podravska Slatina. Izvješće.

⁸⁸ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. 136. br. HV „R“, br.: 6-36/01-01/91, 24. 12. 1991., Podravska Slatina. Izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. br. HV, br.: 4-200-23/91, 24. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 24. 12. 1991.

⁸⁹ SVA MORH, 1. gbr: ZNG 1A brigada, 24. 12. 1991. Izvješće.

⁹⁰ Branko KRIŽAN, Stjepan BENKOVIĆ, *Poginuli branitelji u Domovinskom ratu Pakrac – Lipik 1991. – 1995.*, Grad Pakrac, Grad Lipik, Pakrac – Lipik, 2009., 47-48, 197; *Međimurje u Domovinskom ratu za slobodnu Hrvatsku*, 104; *104. brigada Hrvatske vojske*, 47-48; M. ĆURAK, *Moji saborci*, 141.

⁹¹ HMDCDR, ZPI: Elaborat raščlambe bojnih djelovanja za područje Virovitica – Slatina 1990. – 1991., Osijek, srpanj 1999., 55-56.

⁹² SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. 136. br. HV „R“, ur. br. 6-37/01-01/91, 25. 12. 1991., Podravska Slatina. Izvješće.; SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOZB, op. br. 974-50, 25. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.

⁹³ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. br. HV, br. 4-200-26/91, 25. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 25. 12. 1991.

⁹⁴ SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOZB, op. br. 974-50, 25. 12. 1991., Bjelovar. Dopuna dnevnog izvješća.

Dana 26. prosinca 1991. postrojbe 123., 127. i 136. brigade Hrvatske vojske krenule su u akciju oslobođanja Bučja i okolnih sela. Postrojbe 127. brigade iz smjera zapada očistile su od srpskih snaga sela Donja Šumetlica, Gornji Grahovljani i Branešci. Na otpor zaostale grupe srpskih snaga postrojbe 127. brigade naišle su u selu Branešci i u borbi s tom grupom poginuo je jedan pripadnik virovitičke brigade.⁹⁵ Postrojbe 123. brigade krenule su u napad pravcem južno od komunikacije Kamenska – Bučje ovladavajući selima Tisovac, Prgomelje, Cikote, Glavica, Rogulje i Jakovci. Slab otpor hrvatskim snagama pružale su manje grupe srpskih snaga koje su bile odstupnica glavnim snagama srpske vojske. Dio postrojbi 123. brigade i postrojbe 136. brigade krenuli su u napad komunikacijom Kamenska – Bučje, dok su manje postrojbe 123. brigade krenule južnim padinama Ravne Gore da štite desni bok snagama 123. brigade koje su išle komunikacijom Kamenska – Bučje. Nakon ovladavanja selima Bučje i Ožegovci postrojbe 123. brigade susrele su se sa snagama 127. brigade kod mjesta Ožegovci, prema selu Branešci.⁹⁶ Pripadnici 136. brigade, nakon što su zajedno sa 123. brigadom ušli u Bučje, nastavili su čišćenje tog područja. Na manji otpor srpskih snaga naišli su na području sela Branešci, ali su ga brzo svladali i nastavili dalje s pretresom tog područja.⁹⁷

Srpske snage uspjele su se zadržati na području sela Brusnik i Kraguj, odakle su „pružale otpor“.⁹⁸ Kao pojačanje srpskim snagama u Kraguj je u poslijepodnevnom satima 26. prosinca 1991. došao jedan motorizirani bataljun 125. motorizirane brigade Jugoslavenske narodne armije iz Kosovske Mitrovice.⁹⁹ Srpskim pobunjenicima pomagalo je i zrakoplovstvo Jugoslavenske narodne armije svojim djelovanjem po pakračkom području, no neku važniju prevagu u borbenim djelovanjima za srpsku stranu ono nije donijelo.¹⁰⁰

⁹⁵ HMDCCR, ZPI: Elaborat raščlambe bojnih djelovanja za područje Virovitica – Slatina 1990. – 1991., Osijek, srpanj 1999., 53; HMDCCR, ZMG: DVD 565, Izlaganje Đure Dečaka, zapovjednika 127. brigade HV-a, na stručnom skupu *Prva operacija oslobođanja okupiranog hrvatskog prostora – zapadna Slavonija, jesen – zima 1991/1992.* održanom 21. prosinca 2005. u Zagrebu.

⁹⁶ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, 123. br. HV, br. 4-200-28/91, 26. 12. 1991., Slavonska Požega. Izvješće za dan 26. 12. 1991.; HMDCCR, ZMG: DVD 565, Izlaganja Miljenka Crnjca, zapovjednika 123. brigade HV-a, i Đure Dečaka, zapovjednika 127. brigade HV-a, na stručnom skupu *Prva operacija oslobođanja okupiranog hrvatskog prostora – zapadna Slavonija, jesen – zima 1991/1992.* održanom 21. prosinca 2005. u Zagrebu; HMDCCR, ZMG: DVD 153, Izlaganje Josipa Černija, zapovjednika 136. brigade HV-a 26. 5. 1998.; Rukopis Miljenka Crnjca, zapovjednika 123. brigade, *Požestina u Domovinskom ratu 1990-1991. godine.*

⁹⁷ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, Zap. 136. br. HV „R“, ur. broj 6-38/01-01/91, 26. 12. 1991., Podravska Slatina. Izvješće.

⁹⁸ SVA MORH, ZOGP: Obavještajni dnevnik ZOGP od 26. 10. 1991. do 5. 7. 1992.

⁹⁹ SVA MORH, ZOGP: RH ZNG, ZOGP, 22. 4. 1992. Obavještajno izvješće.; D. MARIJAN, *Organizacija i djelovanje Jugoslavenske narodne armije i pobunjenih Srba u zapadnoj Slavoniji tijekom 1991.*, 110.

¹⁰⁰ SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOOD, op. broj: 198/91, 26. 12. 1991., Daruvar. Dnevno izvješće; SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOZB, op. br. 968-51, 26. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće.

Isti dan, 26. prosinca 1991., nakon završetka borbenih djelovanja, zapovjednik 123. brigade Miljenko Crnjac otišao je s područja Bučja u Daruvar, gdje je imao sastanak s generalom Petrom Stipetićem, zamjenikom načelnika Glavnog stožera Hrvatske vojske, i zapovjednikom 127. brigade Đurom Dečakom. Na sastanku se dogovaralo na koji će se način operacija nastaviti, sukladno novonastaloj situaciji i planovima koje je odobrio Glavni stožer Hrvatske vojske. Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar, na temelju izvješća pojedinih zapovjednika te obavještajnih podataka i procjena, počelo je razrađivati nastavak operacije oslobađanja zapadne Slavonije.¹⁰¹ Na sastanku je rečeno da će manji dio postrojbi 123. i 136. brigade ostati čistiti oslobođeno područje od zaostalih srpskih snaga, dok drugi dio tih postrojbi odlazi u istočnu Slavoniju.¹⁰²

Navečer 26. prosinca 1991. to se i službeno počelo provoditi. Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar u večernjim je satima 26. prosinca 1991. uputilo Glavnom stožeru Hrvatske vojske prijedlog, s obzirom na to da su hrvatske snage oslobodile područje Papuka, Ravne Gore i sjevernih padina Psunja, da se 27. prosinca 1991. u večernjim satima izuzmu iz nadležnosti Operativne zone Bjelovar 123. brigada bez jedne bojne koja bi trebala kontrolirati područje Kamenske i Bučja, 136. brigada bez jedne bojne koja bi trebala kontrolirati područje Vočina i Novog Zvečeva te 2. orahovička bojna 132. brigade.¹⁰³ Glavni stožer Hrvatske vojske prihvatio je taj prijedlog Operativne zone Bjelovar i 27. prosinca 1991. zapovjedio da se te postrojbe, bez njegov dijela postrojbi određenih za kontrolu oslobođenog prostora, do 28. prosinca 1991. vrate u nadležnost Operativne zone Osijek.

Ujutro 27. prosinca 1991. postrojbe 76. samostalnog bataljuna, 104. brigade i Policijske uprave Bjelovar oslobodile su Gavrinicu, dio Pakraca, zatim selo Japagu i selo Šeovicu do raskrižja (kota 181).¹⁰⁴ Na lijevom krilu napada postrojbe 57. samostalnog bataljuna nisu mogle pomaknuti crtu bojišnice zbog jakog artiljerijskog djelovanja srpskih snaga. Uz to, lijevo od njih nije se pojavila 127. brigada, koja je, prema planu, trebala napadati prema Brusniku i Lipovcu. Desno od 57. samostalnog bataljuna, zbog jakog artiljerijskog djelovanja srpskih snaga, s položaja se povukla, u izvješću 57. samostalnog bataljuna, neimenovana hrvatska postrojba, nakon čega su se i pri-

---

¹⁰¹ Rukopis Miljenka Crnjca, zapovjednika 123. brigade, „Požeština u Domovinskom ratu 1990-1991. godine“.

¹⁰² HMDCDR, ZMG: DVD 565, Izlaganja Miljenka Crnjca, zapovjednika 123. brigade HV-a, na stručnom skupu *Prva operacija oslobađanja okupiranog hrvatskog prostora – zapadna Slavonija, jesen – zima 1991/1992.* održanom 21. prosinca 2005. u Zagrebu.

¹⁰³ SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOZB, op. br. 263-1, 26. 12. 1991., Bjelovar. Prijedlog za izuzimanje 123. i 136. brigade iz našeg sastava.

¹⁰⁴ B. KRIŽAN, S. BENKOVIĆ, *Poginuli branitelji u Domovinskom ratu Pakrac – Lipik 1991. – 1995.*, 49; 104. *brigada Hrvatske vojske*, 49-51; M. ČURAK, *Moji suborci*, 141-142.

padnici grubišnopolske postrojbe povukli s tog položaja jer su ostali u poluokruženu. Navečer je u Šeovicu kao pojačanje hrvatskim snagama došla skupina od oko 100 policajaca Policijske uprave Bjelovar.¹⁰⁵

Srpske snage tražile su načelnika 5. banjalučkog korpusa Jugoslavenske narodne armije generala Talića da se cijelo to područje „pokrije“ dalekometnom artiljerijom Jugoslavenske narodne armije i da zrakoplovstvo Jugoslavenske narodne armije djeluje po području sela Kusonje. Uz te je mjere general Talić zapovjedio, uime zapovjednika 5. banjalučkog korpusa generala Nikole Uzelca, da se miniraju svi putovi južno od komunikacije Pakrac – Bučje.¹⁰⁶

Hrvatske postrojbe 28. prosinca 1991. pripremale su se za nastavak napada prema Bijelim Stijenama, no svoje planove imala je i druga strana. Već tijekom noći postrojbe Jugoslavenske narodne armije dovukle su na područje Kraguja pojačanja te su ujutro pokrenule artiljerijski napad na Pakrac. Ubrzo nakon toga započeo je i pješački napad srpskih snaga. Hrvatske postrojbe koje su došle tog jutra na položaje zbog kretanja u napad sad su morale organizirati obranu i izvlačiti ranjene i poginule. Zamjenik zapovjednika 104. brigade s izvidničkom kolonom vozila krenuo je prema Kraguju sa zapadne strane i naišao na zasjedu i tenk Jugoslavenske narodne armije od čijeg su djelovanja poginuli on i još dva pripadnika brigade. Zbog napredovanja velikog broja oklopnih sredstava Jugoslavenske narodne armije iz smjera Kraguja, čime je bio nezaštićen bok hrvatskim snagama na području Japage, Šeovine i Gavrince, i jakog djelovanja srpske artiljerije iz Donjeg Čaglića i s Omanovca, zbog čega su hrvatske snage imale velike gubitke, pripadnici 104. brigade i 76. samostalnog bataljuna te policajci Policijske uprave Bjelovar morali su se povući iz mjesta zaposjednutih dan prije.¹⁰⁷ Postrojbe 57. samostalnog bataljuna napadale su prema selu Kraguj, gdje su naišle na jak otpor postrojbi Jugoslavenske narodne armije, zbog čega su se morale povući.¹⁰⁸ Problema je bilo i sa 127. brigadom, koja taj dan nije krenula u napadno djelovanje.¹⁰⁹

Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar, uvidjevši da je kod većine podređenih joj postrojbi nastupio zamor ili pad morala zbog velikih gubitaka, uslijed čega

¹⁰⁵ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 77. s. bat. „R“, br.: 1-120/91, 27. 12. 1991., Grubišno Polje. Dnevno izvješće.; 104. brigada Hrvatske vojske, 49-51; B. KRIŽAN, S. BENKOVIĆ, *Poginuli branitelji u Domovinskom ratu Pakrac – Lipik 1991. – 1995.*, 49.

¹⁰⁶ SVA MORH, ZOGP: Obavještajni dnevnik ZOGP od 26. 10. 1991. do 5. 7. 1992.

¹⁰⁷ SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOZB, op. br. 276-1, 28. 12. 1991., Bjelovar. Vanredno izvješće o stanju.; B. KRIŽAN, S. BENKOVIĆ, *Poginuli branitelji u Domovinskom ratu Pakrac – Lipik 1991. – 1995.*, 49-50; 104. brigada Hrvatske vojske, 51-53.

¹⁰⁸ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 77. s. bat. „R“, br.: 1-121/91, 28. 12. 1991., Grubišno Polje. Dnevno izvješće.

¹⁰⁹ 104. brigada Hrvatske vojske, 53; B. KRIŽAN, S. BENKOVIĆ, *Poginuli branitelji u Domovinskom ratu Pakrac – Lipik 1991. – 1995.*, 50.

ne mogu same uspješno produžiti napad, a da su obrambene mogućnosti srpskih snaga na području Pakrac – Okučani dobre, predložilo je načelniku Glavnog stožera Hrvatske vojske da snage Operativne grupe Posavina „maksimalno“ pojačaju sve aktivnosti na pravcima Gornji Kovačevac – Bijela Stijena i Donji Rajić – Okučani, a da istovremeno Glavni stožer Hrvatske vojske zapovjedi uvođenje 123. brigade ili neke druge brigade s područja istočne Slavonije u napad na pravcima Gornja Trnava – Okučani i Smrtić – Cage kako bi na taj način ugrozili bokove i pozadinu srpskih snaga koje djeluju na pravcu Okučani – Bijela Stijena i pospješili djelovanje snaga Operativne zone Bjelovar.¹¹⁰

Za konsolidaciju pakračkoga bojišta i „zatvaranje proboja“ Jugoslavenske narodne armije i domaćih pobunjenika prema komunikaciji Pakrac – Buče, zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar zapovjedi je zapovjedniku 55. samostalnog bataljuna da dovede bataljun na pakračko područje do 8 sati ujutro 29. prosinca 1991., gdje će ostati u sastavu Sektora Pakrac „do izvršenja zadatka“.¹¹¹

Zadatak je bila zapovijed Glavnog stožera Hrvatske vojske od 28. prosinca 1991., ranije spomenuta, koju je 29. prosinca 1991. Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar prosljedilo zapovjedništvima Sektora Virovitica, Sektora Pakrac i 127. brigade, s napomenom da je „razbijanje neprijatelja na području s. Bijelih Stijena i Okučana (je) dnevni zadatak za 29. 12. 1991. godine“.¹¹² Iako je zapovijed na papiru izgledala optimistično, realnost na terenu bila je drugačija.

Već 29. prosinca 1991., zbog pogibije zamjenika 104. brigade i još dva pripadnika postrojbe te konstantnog borbenog djelovanja pripadnika brigade, vodstvo brigade i politički čelnici s područja s kojeg dolazi brigada tražili su da se brigada povuče sa zapadnoslavonskog bojišta i pošalje na odmor.¹¹³ Nakon toga dijelovi postrojbi 104. brigade povučeni su u Varaždin na odmor.¹¹⁴

Problema je imao i 57. samostalni bataljun. Pripadnici tog bataljuna 29. prosinca 1991. nalazili su se na položaju na području Kusionja, prema Kraguju. Na položaju s njima bila je, u izvješću zapovjedništva 57. samostalnog bataljuna neimenovana, hrvatska postrojba koja se „bez dozvole i bez znanja“ postrojbi 57. samostalnog bataljuna povukla s položaja. Pripadnici grubišnopoljskog bataljuna ostali su sami na položaju, no nakon nekog vremena, zbog sigurnosti ljudi, i oni su napustili polo-

---

¹¹⁰ SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOZB, op. br. 276-1, 28. 12. 1991., Bjelovar. Vanredno izvješće o stanju.

¹¹¹ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, ZOZB, op. br. 279-1, 29. 12. 1991., Bjelovar. Zapovijed o upotrebi bataljuna.

¹¹² SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOZB, br. 280-1, 29. 12. 1991., Bjelovar. Borbena zapovijed.

¹¹³ SVA MORH, 104. br. HV: RH, 104. br. „R“ ZNG Varaždin, Zapovjedništvo, br.: 01-583/1-1991, 29. 12. 1991., Varaždin.; SVA MORH, 104. br. HV: RH, Općina Ivanec, Krizni štab, klasa: 801-01/91-01/01, urbroj: 2130-02-91-04, 29. 12. 1991., Ivanec. Predmet: Povlačenje II bat. sa bojišta.

¹¹⁴ 104. brigada Hrvatske vojske, 53.

žaj i u prijepodnevnim se satima vratili u Grubišno Polje. Zamjenik zapovjednika Operativne zone Bjelovar Ivan Plasaj urgirao je kod Zapovjedništva 57. samostalnog bataljuna, nakon čega je dogovoreno da će postrojba sljedeće jutro ponovo krenuti na pakračko područje, na što je Zapovjedništvo 57. samostalnog bataljuna pristalo, uz uvjet da Zapovjedništvo Sektora Pakrac ne ponavlja dotadašnje propuste u organizaciji.¹¹⁵ Pritom se vjerojatno mislilo na lošu koordinaciju hrvatskih postrojbi na području Kusonja u izvođenju napadnih borbenih zadaća u posljednjih nekoliko dana. Napuštanje tog položaja iskoristile su srpske snage, koje su s manjim postrojbama ušle na područje sela Kusonje i stavile pod kontrolu dio prometnice Kusonje – Dragović, čime je opet prekinuta komunikacija Pakrac – Kamenska – Požega.¹¹⁶

Postrojbe 127. brigade 29. prosinca 1991. imale su zadatak osloboditi sela Brusnik i Lipovac, no zbog jakog otpora srpskih snaga nisu uspjele. U povlačenju na početne položaje nije se vratilo 12 pripadnika brigade, za koje se kasnije saznalo da su svi ubijeni.¹¹⁷ Tog dana brigada je kod sela Dragović imala jednoga poginulog pripadnika i sedam ranjenih.¹¹⁸

Za stabiliziranje pakračkog bojišta Zapovjedništvo Operativne zone Bjelovar tamo je dovelo postrojbe Protudiverzantske čete Operativne zone Bjelovar i 55. samostalnog bataljuna Hrvatske vojske. Te su postrojbe 29. prosinca 1991. pokušale zadržati napredovanje srpskih snaga na Pakračke Vinograde, no pred brojnijim i jačim srpskim snagama, koje su okružile to područje, morali su se nakon cjelodnevne borbe izvući u Pakrac. U tim borbenim djelovanjima poginuo je pomoćnik zapovjednika 76. samostalnog bataljuna i pet pripadnika 55. samostalnog bataljuna.¹¹⁹

Za nastavak oslobođanja tog područja ponovo su angažirane postrojbe 123. brigade Hrvatske vojske koje su 30. prosinca 1991. očistile od zaostalih grupa srpskih snaga već oslobođena sela oko Bučja. Nakon češljanja terena pripadnici brigade utvrdili su se na liniji Budići – Ožegovci – Bučje – Donja Šumetlica – Jakovci – Rogulje – Bjelajci radi sprečavanja mogućeg protuudara srpskih snaga iz smjera Cicvara, Krički (Zabrdskih) i Gornje Šumetlice.¹²⁰

¹¹⁵ SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, OGP, Zap. 77. s. bat. „R“, br.: 1-122/91, 29. 12. 1991., Grubišno Polje. Dnevno izvješće.

¹¹⁶ RH, Ministarstvo obrane (dalje: MO), 123. br., br.: 01-229-3/91, 30. 12. 1991., Slavonska Požega. Zapovijed za zaposjedanje linije obrane.

¹¹⁷ HMDCDR, ZPI: Elaborat raščlambe bojnih djelovanja za područje Virovitica – Slatina, 1990. – 1991., Osijek, srpanj 1999., 57.

¹¹⁸ SVA MORH, OZ Bjelovar: 127. br. HV, br.: 390-46, 30. 12. 1991., Virovitica. Dnevno izvješće.

¹¹⁹ HMDCDR, ZPI: Protudiverzantska satnija OZ Bjelovar – ratni put, 20. 3. 1997., Zagreb.; B. KRIŽAN, S. BENKOVIĆ, *Poginuli branitelji u Domovinskom ratu Pakrac – Lipik 1991. – 1995.*, 50-51, 198-200.

¹²⁰ HMDCDR, ZMG: DVD 3556, 63. sb. Požega. Raščlamba b/d 1991. godine, 3. dio; Rukopis Miljenka Crnjca, zapovjednika 123. brigade, *Požeština u Domovinskom ratu 1990-1991. godine.*

Srpske postrojbe nastavile su 30. i 31. prosinca 1991. intenzivne napade artiljerijskom i tenkovskom vatrom po hrvatskim položajima u Lipiku, Prekopakri i Pakracu, a s područja Kraguja izvodile su pješačke napade. Za čišćenje tog područja angažirane su postrojbe 127. brigade koje su u poslijepodnevnom satima 31. prosinca 1991. stavile pod svoj nadzor Kusonje i komunikaciju Pakrac – Požega.¹²¹

Kako na sjevernom dijelu zapadnoslavenskog bojišta nije bilo nekih većih pomaka hrvatskih snaga unazad nekoliko dana u odnosu na dobivene zadatke, načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske Anton Tus izdao je ponovo zapovijed 31. prosinca 1991. da se „s jačim snagama i njihovim odlučnijim angažiranjem, snagama neprijatelja nanesu takvi gubici koji će ga prisiliti da se povuče južno od [rijeke] Save“. Time je težište napada prebačeno sa sjevernog pravca napada na novogradiški pravac. Za napadno djelovanje angažirana je 123. brigada, koja je trebala djelovati na pravcu Gornja Šumetlica – Bobare i tako osiguravati spoj između 127. brigade, koja je trebala napadati na pravcu Dragović – Gornji Čaglić, i dijelova 121. brigade, koji su trebali napadati na pravcu Psunj (tt 985) – Bobare. Glavne snage 121. brigade, zajedno sa 108. brigadom, trebale su djelovati prema selu Trnakovac.¹²²

Prva dva dana 1992. godine na zapadnoslavenskom bojištu nije bilo pomaka crte bojišnice ni nekih većih pješačkih napada bilo srpskih bilo hrvatskih snaga. U Sarajevu je 2. siječnja 1992. potpisan sporazum između predstavnika hrvatskih vlasti i Jugoslavenske narodne armije o apsolutnom prekidu vatre i općem primirju u Republici Hrvatskoj, koje stupa na snagu 3. siječnja 1992. u 18 sati.¹²³ Hrvatske snage odlučile su iskoristiti to vrijeme do stupanja primirja na snagu i pokušati realizirati plan Glavnog stožera Hrvatske vojske od 31. prosinca 1991.¹²⁴

Ujutro 3. siječnja 1992. pripadnici 123. brigade krenuli su u napad prema Kričkama (Zabrdskim), odakle su trebali nastaviti smjerom Gornja Šumetlica – Bobare – Bijela Stijena. Ubrzo nakon podneva postrojbe 123. brigade ušle su u Kričke (Zabrdske) i ovladale selom. Srpske snage izvele su kontranapad tenkovima i oklopnim transporterima iz smjera sela Lipovac i Brusnik, a po pripadnicima 123. brigade borbeno je djelovalo i zrakoplovstvo Jugoslavenske narodne armije. Nakon toga zapovjednik 123. brigade tražio je od zapovjednika Operativne zone Bjelovar da 127.

---

¹²¹ SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOZB, op. br. 974-55, 30. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće; SVA MORH, OZ Bjelovar: ZOZB, op. br. 974-56, 31. 12. 1991., Bjelovar. Dnevno izvješće. HMDCDR, ZPI: Elaborat raščlambe bojnih djelovanja za područje Virovitica – Slatina 1990. – 1991., Osijek, srpanj 1999., 57-58.

¹²² SVA MORH, OZ Bjelovar: RH, MO, Glavni stožer, klasa: 8/91-01/441, ur. br.: 5120-01-91-1, 31. 12. 1991. Zapovijed.

¹²³ SVA MORH, 136. brigada HV: RH, MO, Glavni stožer, klasa: 804-04/92-03/03, ur. br.: 5120-02-92-1, 2. 1. 1992. godine.

¹²⁴ Rukopis Miljenka Crnjca, zapovjednika 123. brigade, „Požeština u Domovinskom ratu 1990-1991. godine“.

brigada i hrvatske snage oko Pakraca izvrše pritisak na srpske snage, no otkrio je da te snage uopće nisu krenule u akciju. U akciju su krenule samo postrojbe 121. brigade na novogradiškom pravcu koje su oslobodile Širince. Nakon tih informacija te velikih gubitaka postrojbi 123. brigade na terenu, od tri poginula i nekoliko ranjenih, pripadnici 123. brigade povučeni su iz Krički (Zabrdskih).¹²⁵ Tom akcijom završila je operacija *Papuk-91*, a u poslijepodnevnim satima na snagu je stupilo Sarajevsko primirje.

Oslobađanjem velikog prostora zapadne Slavonije stanovništvo općina Daruvar, Virovitica, Podravska Slatina, Orahovica i Požega više nije bilo u opasnosti zbog djelovanja srpske artiljerije i naoružanih srpskih terorista, te se donekle moglo početi s normalizacijom života na tom području. Srpske postrojbe odbačene su od Podravske magistrale, čime više nije bila ugrožena jedina komunikacija između istočne Slavonije i ostatka Hrvatske, odnosno otklonjena je opasnost od presijecanja Republike Hrvatske na dva dijela. Iako srpske snage nisu bile odbačene od Pakraca, bio je to velik uspjeh hrvatskih postrojbi 1991. godine. Glavni razlog neprovedbe zadnjeg dijela operacije bio je zamor hrvatskih postrojbi u napadnim djelovanjima te nedostatak naoružanja i vojne opreme, prijeko potrebnih za tako veliku operaciju. Hrvatska vojska bila je tek u stvaranju, sastavljena od ljudi koji velikom većinom nisu bili vojnici po profesiji, i u hodu je ovladavala vojnim znanjima nužnim za uspješna napadna djelovanja, što se plaćalo znatnim ljudskim gubicima. Tu se ne smije zaboraviti ni drugu stranu, Jugoslavensku narodnu armiju i domaće pobunjenike, koji su uložili velike napore u ljudstvu i tehnici da zaustave hrvatske snage južno od komunikacije Pakrac – Bučje. No bez obzira na to, operacijom *Papuk-91* te operacijom *Orkan-91* na novljanskom i novogradiškom bojištu hrvatske snage zauzele su dobru poziciju za nastavak oslobađanja zapadne Slavonije u svibnju 1995. godine, kada su Hrvatska vojska i policija izrasle u respektabilnu vojnu silu, zahvaljujući i iskustvu iz 1991. godine, te u operaciji *Bljesak* bez većih problema u potpunosti oslobodile zapadnu Slavoniju.

---

¹²⁵ Isto.

Operation *Papuk-91* (The Papuk Area Liberation in Autumn and Winter 1991–1992)

Summary

This paper presents the preparation, execution, results and significance of the Operation *Papuk-91*, which was carried out on the western Slavonian front in autumn and winter 1991–1992. In the territorially most complex operation undertaken by Croatian forces in western Slavonia – *Papuk-91*, which lasted 28 November 1991 – 3rd January 1992, 1.000 km² of the territory were liberated. Serbian military rebel forces were pressed back from the municipalities of Daruvar, Virovitica, Orahovica, Podravska Slatina and Požega, whereby around 100 settlements were liberated. The paper offers a proof of the importance of this operation, after which Serbian forces were disabled in their attempt to sever the Republic of Croatia near the Hungarian border and separate eastern Slavonia from the rest of Croatia; consequently, the Podravska magistrala road became a safe and secure link with the eastern part of Croatia.

Keywords: Homeland War; Western Slavonia; Croatian Army; Croatian Police; Papuk; Serbian mutiny.

Natko Martinić Jerčić
Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata
Marulićev trg 21, 10 000 Zagreb
natko.martinic@centardomovinskograta.hr

